

Gruset blev till guld

Originalpublicering 2011-03-07

Eber Ohlsson

Malmö vatten- och avloppsverk kunde kanske på 1970-talet upplevas som en förvaltning där allt gick sin gilla gång, utan några sensationer eller oegentligheter. Dessvärre var detta bara en ytlig förnimmelse, vilket vi som då arbetade på förvaltningen fick erfara. Bland annat kom det fram befarade oegentligheter i något som kom att kallas Grusaffärer.

Från åskådare till undersökare

Skribenten satt då visserligen nära de involverade i affären, men fick trots det inte någon full kunskap om hela händelseförloppet, eftersom han enbart satt på åskådarbänken.

För att undersöka och förstå vad som egentligen hände, har skribenten nu 36 år senare intervjuat en av dem med kunskap om händelseförloppet, dåvarande drifingenjören Johan Melchert. Han har också gett skribenten möjlighet att läsa polisprotokoll och andra handlingar i ärendet.

Telefonsamtal

Johan berättar att det hela började med ett telefonsamtal från dåvarande andre maskinmästaren i Vomb, Ingemar Månsson en kväll i mars 1975.

— Jag kunde nästan känna spritdoften i telefonluren. Ingemar sade då att om du inte tar tag i detta, så kommer jag att gå vidare. Det var rätt och slätt ett hot.

Bolmenprojektet

Innan vi går in på vad som skulle tas tag i, så måste en del av den bakomliggande historien först förklaras. Johan berättar att det började med Bolmenprojektet, ett projekt i miljardklassen som skulle leda vatten från sjön Bolmen i Småland till västra Skåne genom bland annat en bergtunnel.

Det fanns de som var emot förslaget överhuvudtaget, medan många andra ifrågasatte om det var rätt att vid denna tid starta projektet, eftersom vattenförbrukningen hade stagnerat sedan några år. Om man kunde skjuta en tid på projektet, kunde också investeringsmedel sparas. Projektet debatterades

© Eber Ohlsson 2010

Johan Melchert.

Läs gärna: VA-Profilen Johan Melcherts egen historia: www.eber.se/profil/johan-melchert.htm. pdf : www.eber.se/profil/bil/johan-melchert.pdf.

också livligt i tidningsspalterna, vilket går att läsa på sajtsidan www.eber.se/hist/blaska/bolmen.htm.

Lågstkostnadsförslag

En del debattörer förde fram andra förslag på att säkerställa Skånes vattenförsörjning. Det var i detta sammanhang Ingemar Månsson lade fram ett lågstkostnadsförslag som skulle kunna senarelägga Bolmenprojektet.

— Ingemar hade gått och klurat om man inte kunde temporärt lösa problematiken med vattenförsörjningen. Det första Barsebäcksverket var i drift sedan en tid, vilket gjorde att det fanns ett överskott på elenergi i Sverige under natten, berättar Johan. Detta överskott på billig elenergi kunde användas för att under natten pumpa tillbaka en del av Kävlingeåns vatten till Vombsjön.

Minimivattenföring

— Vattendomens tappningsbestämmelser för Kävlingeån för minimivattenföringen kunde då enkelt uppfyllas. Det var kanske bara någon dag per år

© Malmö VA-verk

Om vatten från Lödde å återfördes hit till Vombsjöns utlopp, så skulle minimivattenföringen i Kävlingeån bättre garanteras.

som flödet i ån var i närheten av den fastställda minimivattenföringen.

— Det underförstådda i förslaget var att man kunde öka vattenuttaget från Vombsjön, och använda det för Sydvästra Skånes vattenförsörjning, och därigenom senarelägga Bolmenprojektet.

— Tappningsställarens minimivattenföring fanns bland annat för att avhjälpa de problem som avloppsvatten från exempelvis Glacéläderfabriken i Kävlinge kunde skapa.

Plastledning

— Enligt Ingemars förslag skulle det läggas en plastledning i Kävlingeåns botten. En ledning där alltså åns vatten skulle pumpas från trakten av Löddeköpinge tillbaka till Vombsjön. Förslaget tillkom därför att VA-verket hade uppmanat alla anställda att lämna allmänna förbättringsförslag till förslagsnämnden.

Förslag

— Även medarbetarna på Vombs vattenverk fick denna uppmaning. Ingemar gick där och klurade, och insåg att hans förslag inte var en långsiktig lösning, men att det kunde lätta på problemet för en tid, kanske 5-10 år.

— Sydvattnens argument var att om man inte startade projektet nu, så skulle situationen bli prekär. Det var detta som gjorde att Ingemar lämnade sitt förslag till förslagsnämnden.

Förslagsnämnden

— När ett förslag hade inkommit till förslagsnämnden skulle det bedömas och kostnadsberäknas. Så gjordes även med Ingemars förslag. Om jag minns rätt, säger Johan, skulle kostnaden röra

sig omkring 10-15 miljoner kronor, att ställas mot Bolmenprojektets ca 1 miljard kronor.

— Förslaget utreddes av förste ingenjör Per Båth, där Per bedömde att förslaget var värt att ytterligare utredas. VA-verket var inte lika positivt till förslaget under de känsliga dagar då Bolmenprojektet skulle "klubbas igenom". Ingemar fick från olika håll veta att hans förslag kom att betraktas som icke genomförbart.

Nytt förslag

— Ingemar lämnade då ett nytt förslag, som till skillnad från hans förra förslag inte skulle kräva några anläggningskostnader. Överingenjör Per Ansner yttrade då han fick kännedom om detta förslag, att det var "olämpligt" att komma med ett förslag i detta "känsliga läge". Per var chef för VA-verkets driftavdelning, en stor avdelning som hade hand om vattenproduktionen, men även avloppspumpningen och avloppsreningen.

Inte antas eller belönas

— Jag lät meddela Ingemar Månsson att hans förslag sannolikt varken skulle antas eller bli belönat. Ingemar blev givetvis inte glad, och sedan gick han nog och tuggade på detta, och det som sannolikt var grunden till Ingemars senare agerande.

— Efter det att jag hade meddelat Ingemar, när jag besökte Vombverket, åkte jag tillbaka till Malmö. Det var på söndagskvällen efter detta som jag fick samtalet från Ingemar Månsson.

Det stod inte rätt till

— Det var inte bara jag som blev kontaktad av Ingemar på söndagskvällen, utan också ingenjör Krister Carlsson, som var geolog på VA-verket. Både jag och Krister fick informationen "att det inte stod rätt till med uppschaktat grus från dammarna i Vomb". Ingemar menade också att flera i Vomb kände till detta.

Infiltrationsdammar

På Vombs vattenverk finns det infiltrationsdammar, där vatten från Vombsjön får sjunka ner och ansluta till den naturliga grundvattenströmmen. Grundvattnet pumpas upp, behandlas och distribueras som dricksvatten till västra Skåne.

När den senaste inlandsisen smälte avsattes sand och grus i området söder om Vombsjön. Det har varit enkelt att här skapa infiltrationsdammar, då det bara har varit att gräva ut dammarna. Krister Carlsson hade som geolog utfört markundersökningar i Vomb.

Traktorlastare

— Jag blev chockad av Ingemars påstående att det inte stod rätt till, berättar Johan. Fredagen den 14 mars besökte jag åter Vombverket och besiktade då dammarna och noterade då att en entreprenörs traktorlastare utförde arbete där. Därefter begav jag mig till Vombverkets kontor, där den som var ansvarig för anläggningsarbetena, schaktmästare Knut Fogelberg, befann sig.

Fogelberg

— När jag frågade Knut Fogelberg var gruset hade blivit av, fick jag till svar att han hade försökt att bli av med gruset på ett billigare sätt, men inte lyckats. Han verkade dock mycket besvärad och forcerad och hade bråttom att lämna platsen.

— På måndagen den 17 mars fick jag besök på mitt tjänsterum av Knut. Han förklarade att han på olika sätt försökt att på ett billigare sätt bli av med gruset, men inte lyckats med det. Därför menade han att det hela inte var något att "röra i". Fogelberg verkade mycket besvärad.

Damm under anläggning

— Samma dag körde jag till Vomb och besökte den damm som fortfarande var under anläggning där. Jag såg då två maskiner i arbete, dels en från entreprenören och dels verkets egen traktorlastare.

— Den senare lastaren kördes av Karl-Erik Åkesson, och han berättade att det nu inte var någon verksamhet att tala om jämfört med vad det hade varit tidigare. Då hade 10-15 lastbilar kört non-stop med grus därifrån.

5 000 m³

— Åkesson berättade vidare att 5 000 m³ grus skulle under den närmaste tiden transporteras till en idrottsplatsanläggning i Lomma. Vad jag kunde förstå hade denna beställning inte någon anknytning till Malmö stad.

Ekonomiavdelningen

— Tisdagen den 18 mars diskuterade jag med Per Båth om den information jag hade erhållit. Han undersökte därefter på ekonomiavdelningen om det hade skett någon betalning av grusförsäljning, men så var inte fallet.

— Samma dag diskuterade jag med Per Båth och Krister Carlsson hur vi skulle kunna få fram eventuell klarläggande information.

© Malmö VA-verk 1942

Det fanns en tid då värdefullt grus i Vomb gick på järnväg.

Lundafrakt

— Onsdagen den 19 mars ringde Per Båth till Lundafrakt, och fick av en herr Nyström där veta att priset på fyllnadsgrus fritt lastat på lastbil i Veberödstrakten var 5:50 per m³.

— Torsdagen den 20 mars träffade jag Knut Fogelberg, och då uppgav Knut att 5 000 m³ av det "bättre gruset" skulle levereras till Gatukontorets förråd, där Gunnar Sandell var förrådsintendent.

— Jag förstod att de 5 000 m³ grus Fogelberg avsåg, var det grus Karl-Erik Åkesson hade uppgivit skulle transporteras till Lomma. Jag tror att Åkesson hade berättat för Fogelberg att jag hade varit i Vomb och gjort vissa undersökningar.

Möte i Höja

— Fredagen den 21 mars samlades Per Båth, Krister Carlsson och arbetschefen på VA-verket Inge Olsson och jag på Höja högtryckspumpstation för att diskutera vad som framkommit i ärendet.

— Inge Olsson kunde inte minnas att han hade fått Vombgrus levererat till någon av sina arbetsplatser. På mötet kom vi överens om att jag snarast möjligt skulle kontakta Per Ansner och VA-direktör Gunnar Behre och berätta om vad vi hade kommit fram till.

VA-direktören

— Samma fredag besökte jag Gunnar Behre på hans tjänsterum, och berättade där vad jag visste om grushantering. Behre menade då att han "aldrig tänkt på detta grus".

— Behre nämnde inte om han tänkte vidtaga några åtgärder, men bad mig att påföljande måndag ta kontakt med Per Ansner och informera honom.

Per Ansner

— Måndagen den 24 mars informerade jag Ansner, och berättade då också att jag hade varit i kontakt med Gunnar Behre och för denne fört fram mina betänkligheter om grushantering i Vomb. Ansners omedelbara reaktion blev ”Har du själv kommit på detta?”.

— Per Ansner lyssnade uppmärksamt när jag berättade om det jag kände till om grushantering och om hur bilar hade kommit och hämtat grus i Vomb.

— De påföljande veckorna kunde det märkas att såväl Ansner som Fogelberg var pressade. Ordet ”grus” nämndes inte överhuvudtaget.

Grus hett stoff

— Ämnet var ett så kallat hett stoff, och bland personalen i Vomb pratade man, man och man emellan, och var mycket oroliga för Fogelberg, som hade mycket stora sympatier hos personalen.

— Den 18 eller möjligen den 19 mars 1975 upphörde all grushämtning i Vomb. Varför den upphörde kan jag inte uttala mig om. Jag hade inte tidigare sett någon reaktion på de inträffade händelserna, förutom att Per Ansner och Knut Fogelberg fortfarande verkade vara pressade.

Sveriges Radio

— Torsdagen den 17 april kallades jag och Ansner till direktör Behre, eftersom Behre hade blivit kontaktad av Sveriges Radio angående grusaffären i Vomb. Nu ville han åter en gång bli informerad. Jag berättade samma sak som jag en gång tidigare hade berättat för Behre, men hade inte något mer att tillföra.

Ingen sophink

— Jag förklarade för både Behre och Ansner att jag inte ville vara någon ”sophink”. Alltså att man inte kunde lägga på mig en del ofördelaktiga och olustiga informationer, som var av sådan karaktär att de ej tålde att lämnas vidare. Jag förklarade vidare att jag för min del hade ansett det som min skyldighet att informera verksledningen om ett sådant här ärende.

Gatunämnden

— Vid ett gatunämndssammanträde den 22 april hade grusaffären kommit upp på dagordningen. Och vad jag vet så hade det vid detta sammanträde blivit utlovat dels en presskonferens och dels en ytterligare utredning i saken.

— Men jag har aldrig hört någonting om saken sedan, och jag vet inte om det blev någon utredning. Jag fick dock läsa i pressen att gatunämndsledamöterna hade lämnat en förklaring, men sedan hörde jag ingenting i ärendet.

Ingen förändring

— Jag tog tjänstledighet från den förste september till den siste december för att studera i Lund. När jag återkom i januari 1976 och besökte anläggningarna i Vomb, så låg dessa exakt likadana som de gjorde i april månad 1975.

— Ingenting hade förändrats och inga nya dammar hade skapats. De arbeten som pågick i april 1975 hade alltså ännu inte slutförts. Jag kan inte säga om man schaktat för fler dammar än vad som har behövts för att driva vattenverket.

Polisanmälan

Det var Inge Olsson som gjorde en polisanmälan, vilket resulterade i förhör av både dem som var misstänkta och av dem som kunde ge information. Utredningen ledde dock inte fram till något åtal.

Handlingarna i ärendet finns nu på Malmö stadsarkiv, och om det finns möjlighet att få ta del av handlingarna, kommer skribenten i så fall att tillföra artikeln med relevant ny information. En effekt fick dock utredningen enligt Johan.

Valet 1976

— Inge Olsson, som bodde i Burlövs kommun och var aktiv socialdemokrat, blev enligt egen uppgift tillsagd av Burlövs arbetarekommun att ligga lågt, eftersom valet 1976 var i faggorna, berättar Johan.

Harmlost grus blev kanske en tid till guld, medan utredningen som försökte klarlägga vad som hänt, begravdes i en symbolisk grusgrav. Frid över dess minne.